

Inga Bolstads innlegg ved overføring av Lappekodisillen, 19. oktober 2021.

(Innlegget er i tre deler: Velkommen – selve innlegget – avslutning)

Del 1. Velkommen

- Deres majestet
- statssekretær
- sametingspresident
- statsforvalter
- og alle dere andre her i salen på Diehtosiida i Kautokeino - og dere som følger oss på skjerm

Hjertelig velkommen!

Hjertelig velkommen til en historisk dag – jeg er glad og stolt over at dere vil dele den med oss i Arkivverket!

I dag skal vi overføre det historisk viktige dokumentet *Lappekodisillen* hit til Samisk arkiv i Kautokeino. Men før vi fordyper oss i kodisillen - la oss starte med å se en film om Samisk arkiv.

Del 2. Innlegg

Ja, vi i Arkivverket jobber med å bevare historien for fremtiden. Og i samisk kultur har historien i stor grad vært bevart gjennom muntlig overføring. Historiene har gått fra person til person, fra generasjon til generasjon.

Men - det finnes også noen få, eldre dokumenter: Viktige og betydningstunge dokumenter. Og jeg skal fortelle dere historien om hvordan det kanskje aller viktigste av disse dokumentene kommer «hjem» til Sapmi.

I Arkivverkets magasiner ligger tusenvis av hyllemeter med arkiver – 270 000, for å være presis. Hvis vi stabler alle disse papirene på høykant etter hverandre, blir rekka lengre enn strekningen Alta-Kautokeino tur/retur.

- Disse arkivene er nasjonens hukommelse.
- Arkivene er sporene etter handlinger og beslutninger.
- I arkivene ligger den éne originalen som forteller oss hva som har skjedd.

Og i et oransje metallskap, nede i magasin 4B – 4 etasjer under bakken i Arkivverkets hus i Oslo, der har Lappekodisillen ligget godt bevart.

Dette dokumentet er selve grunnlaget for samiske juridiske rettigheter - og dere skal få vite mye mer om det etter hvert.

Men, la oss først gå 270 år tilbake i tiden, til 1751.

Da skulle grensen mellom Sverige og Norge trekkes.
Hva skulle høre til den svenske kongen? Hva skulle ligge under den dansk-norske?

Først var det forhandlinger. Det var forhør og kartlegginger.
Så la man ut på tur – og det må ha vært litt av en tur!
De gikk til fots, fra sør til nord. De skrev ned hvor grensen skulle gå. Hvor grenserøysene skulle bygges. De laget kartskisser.

Etterpå satte de seg ned i Strømstad for å skrive og tegne alt dette ned. Og høsten 1751 ble dokumentene signert – det er omtrent på dagen 270 år siden.
Deretter havnet grensetraktaten og dette lille dokumentet, Kodisillen – tillegget om samiske rettigheter - i Kongens by, i København.
Der lå dokumentene i nesten 100 år, før Lappekodisillen fant veien til Riksarkivet i Norge. Og Riksarkivet – eller Arkiverket - er en gammel etat som har flyttet mye rundt: Først lå Kodisillen på Akershus slott. Deretter i Stortingsbygningen. Så var den en tur innom ærverdige Bankplassen – før den havnet i magasinene våre på Sognsvoll utpå 1970-tallet. Nede i kjelleren, dypt inne i fjellet.
Og nå – nå nærmer vi oss Samisk arkiv og dette bygget, hvor kongen i sin tid la ned grunnsteinen.

I fjor fylte Samisk arkiv 25 år. Det er ganske ungt i arkivsammenheng – i Arkiverket har vi dokumenter og fragmenter som går 1000 år tilbake i tid.
Men det unge Samisk arkiv er i ferd med å finne sin form, og ta sin *rettmessige* plass.
Og etter hvert som tiden har gått og arkivet har modnet, har det også vokst fram et ønske om å flytte dokumenter av særlig samisk betydning hit.
Og samtidig har også Arkiverket begynt å tenke at dette er en god ide. Og en riktig ide.

I arkiververdenen har vi vært opptatt av å holde arkiv samlet. Det betyr at det som hører sammen, har vært oppbevart på samme sted. Mange mener fortsatt at dette er den riktige måten å gjøre det på.
Men de senere årene har også flere begynt å tenke at nærhet til de menneskene arkivene berører kan være enda viktigere.
Så derfor mener vi at det er riktig å ta Lappekodisillen ut av den grønne esken med Grensetraktaten – som omhandler hele riksgrensen – og flytte den opp hit.
Vi mener samiske kilder har det best i et samisk miljø, i en samisk kontekst.

Og derfor skal vi også flytte opp Reinbeitekommissjonen sitt arkiv, fra 1913. Dette er også viktige dokumenter for samiske rettigheter og bygger på arbeidet fra 1751.
Vi ønsker ikke at unike dokumenter som handler om vår arv og historie skal ligge nedlåst – kun til glede for noen få. Vår store oppgave er å digitalisere historien, sånn at alle kan få tilgang, fra hvor som helst. Så det jobber vi for.

Lappekodisillen ligger allerede i Digitalarkivet vårt, der kan alle studere den. Og dit skal også arkivet etter Reinbeitekommissjonen, etter at det er digitalisert – og det skjer her i Kautokeino.

Dette er bare en første tilvekst av flere arkiver som vi mener bør flyttes fra Oslo til Samisk arkiv, der de hører hjemme, og hvor forutsetningene for å forstå og bevare er godt til stede.

Når vi digitaliserer arkiver, legger vi på metadata – eller informasjon om dokumentene: Hvordan de oppstod, i hvilken kontekst. Og vi ser at det er viktig at metadata fra disse samiske arkivene legges inn av de som kan tolke omgivelser og hendelsene – ikke fra et majoritetsperspektiv, men fra et urfolksperspektiv. Så det starter vi med her oppe- men det er en annen historie...

Det har gått 270 år siden landegrensen ble tegnet – og den ligger der fortsatt. Helt lik.

Kodisillen har vi nå flyttet på – og dette var den korte historien om den lange vei hjem. Den neste dere møter, skal fortelle mer om Kodisillen og hvorfor dette dokumentet er så viktig!

Takk så langt!

Del 3. Avslutning

Vi nærmer oss slutten, men vi har også startet et nytt kapittel.

Lappekodisillen er overlevert av statssekretæren. Sametingspresidenten har tatt imot på vegne av det samiske folk. Nå skal selve dokumentet finne sin plass hos Samisk arkiv, og trygt bevares i dette huset - nær de den berører mest.

Vi har også laget en fin kopi – en såkalt replika. Den skal litt senere i kveld overrekkes til Samisk høyskole. Dermed får mange anledning til å fysisk se på dette lille, men store dokumentet – uten at vi sliter ut originalen. Jeg er ganske sikker på at de finner et godt og synlig sted å plassere den.

Vi har også laget noen fine kartkopier – som jeg håper og tror skal finne sin plass i dette huset.

Takk til hans majestet, statssekretæren, samtingspresidenten og dere andre som har bidratt under arrangementet – og gjestene - takk for at dere var med på å gi overrekkelsen en verdig ramme.

Nå skal hans majestet reise videre, i morgen er det Sametinget som får gleden av besøk. Og mens jeg følger majestet ut, ber jeg dere andre bli sittende litt til.

Tusen takk for nå!